

Er staat een nieuwe kiezersrevolte op stapel, meent onderzoeker Hans Anker. Hij constateert een 'reusachtige behoefte aan verandering' onder de Nederlandse bevolking. De oplopende werkloosheid en begrotingstekorten van tientallen miljarden euro's zijn olie op het vuur. Toch biedt juist de economische crisis dé kans om Nederland in één klap op tal van terreinen te moderniseren.

Ondertussen, op de camping...

Juni 2009. Europa kiest een nieuw Europees Parlement. Aan de vooravond van die verkiezingen was in de Amsterdamse Melkweg een speciaal Europa-programma. *I Vote Europe* trok een bont gezelschap van gasten en bezoekers. Musici, schrijvers, politici, lijsttrekkers en filmmakers wisselden elkaar in rap tempo af. Er was ook een rechtstreekse uitzending van NOVA Politiek. Foto: Paul Hilkens

Het rapport *Kom maar naar de camping!* is zonder twijfel het meest spraakmakende onderzoek van Anker Solutions uit de afgelopen tien jaar. Het onderzoek kende een bescheiden opzet – in totaal acht focusgroepen in Rotterdam en Zwolle – en vond plaats naar aanleiding van het massieve 'NEE' tegen de Europese grondwet in het referendum van 1 juni 2005. Ondanks of misschien wel dankzij deze eenvoud legde het onderzoek op pijnlijke wijze de kortsluiting bloot tussen de kiezers en de Nederlandse politieke elites. 'Kom maar naar de camping!' luidde het devies. 'Want daar kun je ons horen discussiëren', lieten de focusgroepeelnemers weten. 'Dag in dag uit'. Het campingonderzoek raakte een gevoelige snaar in de samenleving. Het rapport werd tienduizenden malen gedownload. De bevindingen vormden een dramatisch contrast met de aanbevelingen en analyses uit de meer geïnstitutionaliseerde hoek, zoals die van de *Adviesraad Internationale Vraagstukken*. Beroemd is het beeld van professor Wim van der Donk, voorzitter van de *Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid* (WRR), die zich, met de armen gestrekt, het campingonderzoek in de linkerhand en een stapeltje andere rapporten in de rechter, vertwijfeld afvroeg hoe de daarin vervatte inzichten ooit nog met elkaar in overeenstemming zouden kunnen worden gebracht.

Taboe

De uitkomsten van het campingonderzoek, hoewel voor de buitenwereld een daverende verrassing, kwamen voor Anker Solutions niet uit de lucht vallen. Al in 1999 verrichten wij periodiek strategisch opinieonderzoek naar de beleving van 'Europa', zowel in pan-Europees verband als in Nederland. Ons eerste onderzoek voor Nederland in 1999, in opdracht van het Ministerie van Buitenlandse Zaken, bracht scherp aan het licht dat de Nederlandse bevolking bijzonder sterk hechtte aan de notie van subsidiariteit – vrij vertaald het idee dat hogere bevoegdheden zoals Europa zich niet moeten bemoeien met zaken die lagere overheden zelf wel af kunnen. Misschien moeilijk voorstelbaar, maar tien jaar geleden heerste er in Den Haag nog een zwaar taboe op dit beginsel. De Europese droom mocht immers geen strobreed in de weg worden gelegd. De problemen gingen echter verder. Men maakte zich – toen al – ernstig zorgen over het verlies aan nationale identiteit: 'Laat Nederland Nederland blijven', voegden mensen ons toe, vaak met stemverheffing en tranen in de ogen. Gevoelens van onmacht dus. En ook voor de verdere uitbreiding van de toen nog uit vijftien lidstaten bestaande Europese Unie kregen we de handen niet op elkaar. We hadden een tijdbom blootgelegd. Voor zover er actieve, emotioneel beleefde steun was voor de Europese Unie, was dat als handelsblok in de strijd met de Verenigde Staten en opkomende machten als China en India. Maar alle voorargumenten bleken zwakker dan de tegenwerpingen. De introductie van de euro had bovendien een giftige werking gehad: alles zou twee keer zo duur zijn geworden. >

Hans Anker is politiek adviseur. Via het strategisch onderzoeksbureau Anker Solutions, een dochter onderneming van BKB, leidt hij tal van onderzoeksprojecten. Foto: Anoeek Steketelee

Over Europa, over oude en nieuwe revoltes

Hoop

Toch gloorde er ook hoop. De negatieve stemming in de focusgroepen kantelde volledig na de confrontatie met een tekst met daarin de positieve ambitie dat 'Europa weer gaat doen waarvoor het is opgericht: het verbeteren van het leven van mensen'. Toen de deelnemers werd uitgelegd dat deze tekst afkomstig was van de Britse premier Tony Blair, weigerde men dat te geloven. Zo'n goeie tekst kon immers *never-nooit-niet* afkomstig zijn van een politicus. Nou ja, okay, misschien dan wel van die Blair, want Engeland staat natuurlijk eigenlijk ook een beetje aan de kant in Europa. Net als wijzelf. Het demonteren van de tijdbom verliep moeizaam. Dat had verschillende organisatorische oorzaken. Bovendien bleek de onvrede dieper te zitten. Anker Solutions onderzoek van eind 2000 liet zien dat er een politieke revolutie dreigde. Tweederde van de Nederlanders was tevreden met het tweede paarse kabinet, maar twee op de drie kiezers vond het ook tijd voor verandering met een andere regeringscoalitie. Geen van de grote systeempartijen leek voldoende geëquipeerd om in deze verandering te kunnen voorzien.

Pim Fortuyn legde het gat genadeloos bloot.

De Fortuynrevolutie in 2002 en de nasleep met het faliekant mislukte CDA-VVD-LPF-kabinet onder leiding van de onervaren premier Jan-Peter Balkende drongen de onvrede over de positie van Nederland in Europa op de achtergrond. Het onderzoeksprogramma bij Buitenlandse Zaken werd, ondanks die sluimerende veenbrand, langzaam afgebouwd.

En toen kwam het grondwetsreferendum van 1 juni 2005. Weinig bekend is dat onze strategische campagnesimulaties in de aanloop naar het referendum lieten zien dat de referendumstrijd in beginsel winbaar was voor het JA-kamp, mits men zich zou verenigen op een consistente boodschap waarvan de eerste regel luidde: 'De kloof tussen politiek en burgers is te groot geworden'. Vervolgens kon op geloofwaardige wijze worden verteld over de verschillende manieren waarop het grondwettelijke verdrag zou helpen om deze kloof te verkleinen. Maar in de praktijk bleek het voor de gezagsdragers vele stappen te ver om deze boodschap gezamenlijk uit te dragen. Het resultaat is bekend: het grondwettelijke verdrag werd op vernietigende wijze weggestemd.

Betere samenwerking

Anker Solutions heeft nadien niet stil gezeten. Begin dit jaar verrichtten wij strategisch opinieonderzoek in alle 27 landen van de Europese Unie, met een follow-up in de vorm focusgroepen in een zestal lidstaten. Daar waar veel Europese politici krampachtig vasthouden aan subsidiariteitsboodschappen, vaak met een overmatige nadruk op nationale identiteit en euroscepsis, laat ons pan-Europese boodschaponderzoek zien dat een meerderheid van de Europese burgers al enige tijd bezig is om deze notie achter zich te laten, vooral in zogenaamd eurosceptische landen als Zweden en het Verenigd Koninkrijk.

Burgers begrijpen al lang dat Europa niet meer weg te denken is van het politieke toneel. En willen daar ook naar handelen. De moderne Europese burger hecht daarom vandaag in toenemende mate aan goede samenwerking tussen politici op

lokaal, regionaal, nationaal en Europees niveau. Een boodschap langs deze lijnen wint het in onze simulaties met 12 punten verschil van een traditionele subsidiariteitsboodschap (56 procent tegenover 44 procent). Zo'n ontdekking doe je trouwens niet elke dag als opiniepeiler; het is een van die bijzondere gebeurtenissen die het hart sneller doen kloppen.

Kritisch

Dit nieuwe inzicht creëert een belangrijke politieke opening – naar het zich laat aanzien ook in Nederland – voor progressieve politici die mensen mee willen nemen in een constructief verhaal waarin Europa eindelijk een volwassen plaats wordt toegedicht. In dit verhaal zijn transparantie en democratische controle vanzelfsprekend, evenals een kritische houding ten opzichte van Europa, in het bijzonder jegens diegenen die in Europa aan de touwtjes trekken. Europa kan zo een positieve bijdrage leveren aan het gevoel van vertrouwdheid en veiligheid, een prettige samenleving, waar de mensen in Nederland zo naar snakken.

Het nieuwe verhaal opent tevens de deur naar nieuwe vormen van samenwerking, bijvoorbeeld in de vorm van nauwere verbindingen tussen gemeenten en Europa, en nieuwe vragen over de wijze waarop die betere samenwerking gestalte moet krijgen, zodanig dat burgers daar ook iets aan hebben, plus het gevoel dat zij daarop invloed uit kunnen oefenen. Het debat van vandaag en van morgen ten aanzien van Europa gaat over de vraag hoe de burgers de politiek – 'politiek' in de goede zin van het woord – weer terug kunnen krijgen. Het verontrustende is dat op dat vlak ten opzichte van het campingonderzoek van vier jaar geleden bitter weinig vooruitgang is geboekt. Dat geldt in de eerste plaats op Europees niveau, maar ook voor de landelijke arena.

Nieuwe revolutie

Aan het eind van het eerste decennium van de 21e eeuw dreigt in Nederland een nieuwe kiezersrevolutie. De tekenen daarvoor zijn onmiskenbaar. Recent onderzoek van Anker Solutions laat zien dat op dit moment meer dan drie op de vier kiezers het tijd vindt voor een nieuwe regeringscoalitie. Slechts een kwart van de kiezers vindt dat het huidige kabinet na de verkiezingen mag doorregeren. Normaal gesproken hoort dat getal op 50 procent te liggen om überhaupt een electorale kans te kunnen maken. Dit wijst op een reusachtige behoefte aan verandering – groter dan in de gehele periode voorafgaande aan de opkomst van Pim Fortuyn – die alleen met rigoureuze middelen kan worden gekanaliseerd.

Hierbij komt in het najaar ook nog eens een snel olopemde werkloosheid en ongekende begrotingstekorten van tientallen miljarden euro's. Het curieuze is dat de resultaten van onze strategische exercities suggereren dat die crisis voor competente leiders wel eens de *blessing in disguise* zou kunnen blijken te zijn. Het aanpakken van de crisis vormt immers dé kans om Nederland ingrijpend te moderniseren en in één klap op tal van terreinen – ecologisch, economisch, democratisch, Europees en demografisch – weer bij de tijd te brengen. Zie daar de echte opdracht. ■